

Werk en lokale economie

Door Jacco van Maldegem

Geef iemand een vis, en hij of zij heeft eten voor één dag. Met een hengel kan iemand leren vissen en heeft de persoon eten voor een heel leven. Die wijze raad van Lao Tse is een uitstekend kader voor een sociaal-liberale blik op de lokale arbeidsmarkt en economie. De overheid is onmisbaar om zo veel mogelijk inwoners hun talenten te helpen ontwikkelen en zo hun kwaliteit van leven te verbeteren. Dit paper gaat in op de waarde van werk en de rol die lokale politiek kan spelen om mensen op die plekken te krijgen waar ze zowel maatschappelijke waarde als eigenwaarde ervaren.

Werk is ontplooiing

Een baan is een manier om geld te verdienen, maar het is zo veel meer. Een baan geeft een kans op individuele groei en ontplooiing en biedt sociale contacten. Werk is ook een stap naar financiële zelfredzaamheid en dus naar economische zelfstandigheid. En een baan is een mogelijkheid om een maatschappelijke bijdrage te leveren.

Vrije individuen zijn altijd verbonden met hun omgeving en dragen daar ook verantwoordelijkheid voor. Daarom delen wij de welvaart, bijvoorbeeld door de risico's van de soms grillige arbeidsmarkt te delen. Want naast kansen moet de overheid ook herkansingen creëren. Wie het nu op eigen kracht niet redt, doet dat later immers misschien wél weer.

Veel arbeidsmarktrisico's delen we via landelijke regelingen. Lokaal beleid kan maatwerk zijn dat zich richt op het individu, bijvoorbeeld via re-integratie en voorlichting. Ook experimenten in het lokaal arbeidsmarktbeleid en het lokaal economisch beleid kunnen individuen helpen zich optimaal te ontplooien. Op die vier onderdelen zoomt dit paper verder in.

Re-integratie

Internationale concurrentie, digitalisering en robotisering veranderen de arbeidsmarkt razendsnel en continu. Beroepen die vakmanschap en maatwerk combineren, of hoogcomplexere vraagstukken behandelen, blijven kansen bieden. Banen die geautomatiseerd uitgevoerd kunnen worden, delven vroeg of laat het onderspit. Wie had tien jaar geleden gedacht dat robots en niet-apotheekmedewerkers de juiste medicijnen voor je bij elkaar zoeken? Of dat de vakkenvullers met rijbewijs meer kans op werk hebben dan zonder, nu grutters boodschappen steeds vaker thuis afleveren? Bankfilialen die verdwijnen zijn een ramp voor de medewerkers, maar een bron voor initiatieven die financieel onderlegde schuldhulpmaatjes zoeken.

Er verschijnen altijd weer nieuwe banen en kansen, maar wel op plekken die vaak net iets andere vaardigheden vereisen. Een individuele gemeente kan dat onmogelijk bijsturen en moet dat ook niet willen. Gemeentelijk re-integratiebeleid moet wel rekening houden met die omgeving. Veel

re-integratiebeleid is in het verleden goed bedoeld maar ineffectief gebleken. Om re-integratie te laten slagen, moet in het re-integratietraject aandacht zijn voor vaardigheden die de dag van morgen vraagt.¹ Daar heeft de gemeente veel invloed op. Dan kan het de sleutel tot hernieuwde deelname aan de arbeidsmarkt voor velen zijn. Zeker als de werkzoekende zelf ook zeggenschap heeft over het traject.

Duidelijke informatie

Als mensen ervoor kiezen om als zelfstandige aan de slag te gaan, verdwijnen hun collectieve zekerheden haast volledig. Of de keuze voor zelfstandig ondernemerschap nu een eigen keuze is, of een semi-gedwongen keuze na ontslag, het is belangrijk dat de gemeente een hulplijn is voor mensen die zo'n stap overwegen. Niet alleen via een website, maar ook via een fysieke balie.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) noteerde in 2017 dat inwoners – ook met een goede opleiding en een goede maatschappelijke positie – verzeild kunnen raken in situaties waarin hun redzaamheid ontoereikendheid is, zeker als het leven even tegenzit. Dat moeten we zo veel mogelijk proberen te voorkomen. De gemeente kan die groep een helpende hand bieden. Door duidelijke voorlichting vooraf over de risico's van ondernemerschap, en over hoe je als ondernemer financiële problemen voorkomt.

Experimenteer in lokaal ruimte

Het gemeentelijk arbeidsmarktbeleid leent zich voor experimenten. Pilots met bijverdienen naast een bijstandsuitkering, of extra begeleiding van inwoners met een uitkering leerden ons al dat met meer ruimte meer inwoners op eigen kracht de weg richting werk hervinden. Meer persoonlijke begeleiding van mensen met een uitkering kan ook die stimulans bieden. Experimenteerruimte binnen landelijke regelingen is beperkt. In dienstverlening binnen de gemeentelijke organisatie zijn echter altijd mogelijkheden om te onderzoeken welke aanpak het beste helpt. Bijvoorbeeld door te variëren in intensiteit van de begeleiding van inwoners met een uitkering.

Vanuit een sociaal-liberale blik kan een tegenprestatie voor sommigen het laatste zetje zijn om weer aan de slag te gaan, of om een nieuw werkveld te verkennen. Zo lang de gemeente het instrument maar als maatwerk inzet en dit ook de wens is van de persoon in kwestie. Want anderen kunnen een waardevol alternatief vinden in vrijwilligerswerk in verzorgingshuizen, op scholen of bij de groenvoorziening. Zo kan de tegenprestatie én maatschappelijk zinvol zijn én op individueel vlak de kans op werk vergroten. De tegenprestatie mag niet een verkapt ontmoedigingsinstrument voor een uitkering worden. De vrijheid om te ontwikkelen en risico's te nemen, bestaat immers bij de gratie van een sociaal vangnet.

¹ Zie ook paragraaf 'Een arbeidsmarkt die werkt voor iedereen', D66-programma 'Een nieuw begin 2021-2025'.

Lokale economie

De vrijheid om ideeën uit te werken, om te ondernemen en economische kansen te grijpen is een groot goed. Creativiteit is de bron van vooruitgang. Lokaal economisch beleid moet die creativiteit de ruimte te geven en tegelijkertijd enige vorm van nederigheid bevatten. Mondiale economische ontwikkelingen zijn immers te groot om zich bij te laten sturen door een individuele, lokale overheid.

Wel kan een gemeente zich inspannen voor een gunstig vestigingsklimaat. Dat gaat verder dan een eenmalige korting op de lokale lasten voor ondernemers. Ondernemende inwoners zijn veel meer geholpen door lokale regels te schrappen die hen beperken. Zo waren in coronatijd veel horecaondernemers blij met de mogelijkheid tot vergroting van hun terrassen. Dat bracht ook extra reuring in de winkelstraat.

Voorstellen die branchevervaging mogelijk maken – cafés die boeken mogen verkopen en boekwinkels die een glas bier mogen schenken – stimuleren de creativiteit van ondernemende inwoners. Net als een winkeltijdenverordening die de keuze aan ondernemers laat op welke dagen en op welke momenten ze hun deuren openen. Dat maakt ondernemen makkelijker en biedt ruimte aan goede ideeën.

Structurele investeringen in de lokale economie verdienen de voorkeur boven eenmalige uitgaven. Van structurele investeringen profiteren immers ook de inwoners van de toekomst en soms zelfs hun nageslacht. In plaats van directe financiële steun kiest een sociaal-liberaal liever voor de aanleg van supersnel internet, waarvan bedrijfsverzamelgebouwen kunnen profiteren én zzp'ers en werknemers die vanuit huis werken. Zo'n keuze helpt niet specifieke bedrijven, maar biedt kansen voor een brede groep inwoners.

Economische kansen dienen zich vaak plots aan, op verrassende plekken. Dat verhoudt zich slecht tot pogingen van lokale overheden om planmatig nieuwe valleys en campussen te creëren. Succesvolle concentraties van kennis en banen hebben vaak een lange historie. Denk bijvoorbeeld aan de vele decennia waarin Philips invloed heeft gehad op Eindhoven en omgeving of het oprichtingsjaar van de Wageningen Universiteit. Dergelijke succesverhalen vallen lastig te kopiëren.

Onderwijs, bedrijfsleven en overheid

Een betere verbinding tussen onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven kan de lokale economie versterken. Samen zorgen ze voor de werknemers van morgen. Vanuit de schoolbanken, maar ook vanuit de gemeentelijke kaartenbakken. Bijvoorbeeld door te kijken wie via om- en bijscholing (tijdelijk) aan de slag kan, en zo haar of zijn competenties via de praktijk om kan zetten in een mbo-certificaat.²

² Zie ook paragraaf 'Leren om de toekomst aan te kunnen', D66-programma 'Een nieuw begin 2021-2025.

Ook kunnen het basis- en het beroepsonderwijs profiteren van gastlessen uit de praktijk. Ondernemers kunnen hun complexe uitdagingen in de vorm van praktijkopdrachten gieten en zo tegen lage kosten onderbouwd advies inwinnen. Dit soort samenwerking begint met een tafel waaraan iedereen kan aanschuiven. En het kan dwingender door in aanbestedingscriteria te eisen dat meedingende bedrijven stagemogelijkheden bieden. Die aanbestedingseisen kan het gemeentebestuur ook gebruiken om lokale, ontspruitende ondernemers een steuntje in de rug te geven.

Meer hengels

We weten historisch gezien dat taken en banen blijven veranderen en verdwijnen en dat er nieuwe verschijnen. Werk zal van invulling blijven veranderen. Dit paper geeft enkele gedachtelijnen hoe de lokale politiek keuzes kan maken die de lokale samenleving en de inwoners weerbaarder maakt tegen die continue veranderingen. Sociaal-liberale lokale politiek moet zorgen voor voldoende hengels voor alle inwoners met of zonder werk, in loondienst of niet, met een betaalde baan of een onbetaalde taak. En niet ernaar streven zoveel mogelijk vis uit te delen. Die blik zorgt op lange termijn voor de meeste waarde voor de maatschappij én het individu.

Gebruikte literatuur Van Mierlo Stichting

- Nieuwe ronde, echte kansen. Een sociaal-liberale visie op de toekomst van werk, <https://vanmierlostichting.d66.nl/vmspublicaties/nieuwe-ronde-echte-kansen/>
- Kansengelijkheid is toe aan herkansing, <https://vanmierlostichting.d66.nl/vmspublicaties/kansengelijkheid-is-toe-aan-herkansing/>
- Robotisering in goede banen, <https://vanmierlostichting.d66.nl/vmspublicaties/robotisering-in-goede-banen-2/>

Overige literatuur

- Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2017/04/24/weten-is-nog-geen-doen>
- Evaluatie experimenten Participatiewet: Effecten op de uitstroom naar werk, Centraal Planbureau, <https://www.cpb.nl/evaluatie-experimenten-participatiewet-effecten-op-de-uitstroom-naar-werk>